

Filmski otok

Nils Neubert i Miro Bronzić

Škola filma Šipan

Šipan, Posebno izdanje, kolovoz 2023.

Od Homera do filmskih Šampanjaca

Vinko Rožić

Jednog popodneva sredinom 19. stoljeća – dakle, tridesetak godina prije nego će Louis Le Prince u vrtu Whileyevih u sjevernoj Engleskoj snimiti danas najstariji sačuvani film *Roundhay Garden Scene* – u harvardski laboratorij glasovitoga zoologa Agassiza zakoračio je student Scudder. Na profesorovo pitanje kada želi početi, poletni mladac odmah ispali: sada! Profesor Agassiz kimne glavom u znak odobrenja, pokaže na jednu od riba i zatraži od Scuddera da je dobro promotri i potom mu reče sve što je uočio. Nakon desetak minuta, nadobudni student zaključi da se tu nema što više vidjeti, no profesor ga vrati k opservacijskom stolu i potakne da nastavi. Nakon četiri dana prisnog »druženja« s ribom, student Scudder pomno je već promotrio i opipao svaku, i najmanju pojedinost te ribe, i detaljno je nacrtao. Profesor Agassiz je pohvalio Scudderove opservacije činjenica, a zatim dodao kako »riba nije samo riba« i kako su činjenice kao takve samo tupi podatci koji poprimaju stvarni značaj tek ako ih se pravilno poveže u širi kontekst.

Knjiga nije samo knjiga, monografija *Filmski otok* nije samo monografija: kao divot-izdanje, maleni je umjetnički izložak; kao monografski zapis, memento je dvadesetgodišnjeg postojanja i uspješnog rada Ljetne škole filma Šipan od 2004. nadalje; kao zapis u današnjici, nastavak je i nadopuna pradávnog započete šipanske povjesnice.

Jer, bilo da je temeljna ili tek rubna tema u, primjerice, nekom putopisno-crtičnom diskursu, Šipan se našao na *ponti od penice* mnogih autora. Ako je tumačenje Jasena Boke točno, prvi zapis o Šipanu nalazimo već oko 725 g. pr. Kr. u Homerovoj *Odiseji* gdje se Šipanska Luka spominje kao Trinakija, odnosno deveta *posta* pri Odisejevu povratku doma, na Itaku. Nadalje, Harpoti – prolaz između otokā Jakljana i Šipana, nazivao se Pompejevim vratima ili Pompejevim prolazom. Taj naziv datira do u Rimski građanski rat između Cezara i Pompeja, i vezuje se uz bitku koja se 47. pr. Kr. odigrala između Cezarova zapovjednika Vatinija i Pompejeva zapovjednika Marka Oktavija. Nadalje, u 1 st., rimski povjesničar i geograf Plinije Stariji u 30. poglavlju 3. knjige svoga *Prirodoslovlja* spominje Elafite. Zanimljivo, u podbilješci prijevoda toga djela na engleski jezik u 19. stoljeću glasoviti britanski prevoditelj, antikvar i književni povjesničar Henry Thomas Riley napominje kako su »Elafiti nazvani *ἐλαφος* po sličnosti jelenu«, te da »Šipan predstavlja njegovu glavu, Ruda vrat, Lopud tijelo, Koločep hrbat, a Grebeni rep. Proizvode«, napominje dalje Riley, »izvrsno vino i ulje, i smatra ih se najvrjednijim teritorijem Dubrovačke Republike«.

Redovito se Šipan spominje u povijesnim vrelima iz ranog 13. stoljeća, u statutu Dubrovačke Republike iz 1272., pa u zapisima starih dubrovačkih kroničara kroz sljedeća stoljeća sve do modernoga doba kad o Elafitima, poglavito o sakralno-kulturno-povijesnom Šipanu i – što izravno, što neizravno – o Šipancima pišu Vlaho Fortunić, dum Vicko Lisičar, Samuel Puhiera, Igor Fisković, Josip Posedel, Ivan Ostojić, Josip Lučić, Boro Kamić, Tomislav Marasović, Anica Kisić, Marija Hećimović, Anđelko Badurina, Željka Čorak, Zvonimir Mrkonjić, Željko Peković, Aida Cvjetković, Ivana Bačić-Serdarević, Ivana Tomas, Maja Zeman i niz drugih, uključivo grupa autora u 11. broju *Matisa* – mjesečnika Hrvatske matice iseljenika – iz studenoga 2020., tematski posvećenoga *Zlatnome otoku – Šipanu* te još recentnije, u 2022., Mara Korunić u svom magistarskom radu »Transformacije povijesnog pejzaža otoka Šipana od 4. do 11. stoljeća«.

Divot-izdanje monografije *Filmski otok* dobrodošla je i neizostavna karika u teleološkom vremenskom lancu šipanske povjesnice u kojoj – da parafraziramo filozofa Geralda Josepha Galgana – svako *dan*as potvrđivalo je da je »mogućnost budućnosti stvarnost sadašnjosti kao nužnost prošlosti *u* i *kao* beskonačna namjernost retorike konačnosti«.

A divot-izdanje ovo jest. I nimalo slučajno. Naime, bjelodano je da je nakladnik pomno skrbio o svakom detalju tiska i uveza *Filmskog otoka*: vrhunski offsetni tisak u boji, čitav sadržaj prikazan na pažljivo odabranom papiru veće gramature i smješten između tvrdih korica s matiranim omotom kojega resi slika dubrovačke slikarice dr. sc. Iris Lobaš Kukavičić, s posebnom pozornošću uređen – tematski i bojom – pripadajući predlist i zalist, kompozicija knjige zaokružena razdjelnom vrpcom sukladne boje i tekture. Dakako, samo je po sebi razumljivo da je *Filmski otok* i trebao biti pomno dorađen, jer sadržajno je to i važno monografsko izdanje koje u teleološko-povijesnom smislu nadilazi obilježavanje dvadesete obljetnice osnutka Ljetne škole Filma Šipan.

Analogno tomu, stilizirani omot *Filmskog otoka* već otprve nuka na očekivanje kako će ova knjiga značenjski nadići onaj prvotni klišeizirani utisak što ga umah i posve refleksno u čitateljevu misao zazove sama riječ »monografija«. I sa svakom sljedećom stranicom dodatno će se pokazati kako su takva očekivanja bila opravdana. Nije tomu tako zbog nekakova nespretno poduzetoga, žanrovski nepomirljivoga raskoraka unutar samog sadržaja, nego je to prirodan ishod hotjevnoga prokliznuća iz – okarakterizirajmo ga tako – striktno ustobočenog pravilničkoga uzusa u onaj paradigmatički obuhvatniji. Premda još uvijek jasnih bridova, jer ipak je ovdje riječ o uformljenom stvaralačkom nazoru, potonji je kudikamo izričajno slobodniji. Štoviše, zato što ima čvrsto uporište u stvarno doživljenome, njegovi »zidovi«, iako pravilni, plastelinski su mekani, pa dopuštaju, dapače prizivaju recipročno utiskivanje čitatelja i *Filmskog otoka* s rezultantom novih, jedinstvenih značenjskih reljefa.

Postojalo je, dakako, na desetke, stotine čak načina za izreći i uobličiti sadržaj *Filmskog otoka*. No, utemeljivši ga upravo u onakvom prije opisanom nazoru, i, k tomu, pristupivši mu sa zaigranog motrišta, autori, i ujedno utemeljitelji Ljetne škole filma Šipan, Nils Neubert i Miro Bronzić posve uspješno iznjedrili su smisleno i kronološki dorečen tekst, kojega su potom dodatno

značenjski stratificirali i proširili uresivši ga prikazima kolorativnih godišnjih plakata i pomno odabranim fotografijama – mementom neizostavnih detalja iz djelokruga dvadesetgodišnje Ljetne škole filma Šipan.

Premda sâm tekst ne dozivlje čitatelja milozvučno kao prijevarne Homerove, niti odjekuje izvan margina stranica gromko kao *adrianskoga mora* baroknohrvatska *Sirena* Zrinskijeva (Petrova, dakako, ne ona starija joj sestra Nikolina *Syrenaia*) – jer, potihlo je, gotovo nečujno, ali ne i nevidljivo, protkan između njegovih naizgled novinskih redaka-niti taj zakoračaj autorskog dvojca u sferičnu, multipolarnu domenu intuitivne pomnje prožimanja istinitoga, lijepoga i dobrog – suptilniji čitatelj zamijetit će opetovano ponuđeni ključ i posegnut će za njim: *Filmski otok* susresti nam je tamo gdje se knjiga ne samo čita nego se posvemašno doživljuje.

Kad je prije sedam stotina godina mudrim stihom pjevao kako »nitko nije tek kap u oceanu nego čitav ocean u jednoj kapi«, pjevao je Rumi i o jedinstvenosti čitateljeva doživljaja ove monografije. Naime, svaki će čitatelj odmah – *s p o v r š- i n e* – uočiti objektivne obrise obala *Filmskog otoka*, ali dvoplet objektivno prikazanoga i zazvane intuitivne pomnje istkat će u troplet potpune doživljajne vlastitosti tek ako sadržaj ove predivne monografije sagleda s jedne strane kroz povijesne šipanske mijene, a s druge strane kroz plime i oseke, struje i dubine vlastita oceana.

Premda se tematski nadovezuju i, u smislu slikovno-tekstualnog slijeda, grafički su srodno obrađena, dvadeset i dva poglavlja *Filmskog otoka* ipak nisu u punom smislu podložna *pars pro toto* analizi i predodžbi. Naime, pomnijom analizom jednoga, bilo kojega poglavlja, polučili bismo neujednačenu, pa zato i netočnu predodžbu najljepših dijelova em tekstualnog em slikovnog prikaza važnih detalja, kao i sinergijske svekupnosti lijepo uobličenog i ukoričenoga sadržaja.

Sve u svemu, pitko je i za sve uzraste prijemčivo ovo štivo. Pošto je u svakoj svojoj strati i spoznajno dosežno bez naročitog čitateljeva uloga napora, suvišno bi bilo ovdje predočavati detalje nečijeg vlastita prohoda kroza nj. Usto, time bismo čitatelju koji se tek susreće s *Filmskim otokom* dokinuli neposrednost otkrivanja moguće nepoznatih mu detalja šipanskih filmskih kolovoških staza i bivstvovnih *uresā*, dok bismo mu zadavanjem reljefa pomnje jedino umanjili draž vlastita pronicanja u samobitnost ovoga djela, napose dosega i značaja njegova sinkronijsko-dijakronijskog konteksta.

Prikaz i raspored grafičkog dijela sadržaja *Filmskog otoka* sukladan je estetskim načelima na koje je osobito ukazivao sv. Toma Akvinski: prvo, cjelovitosti (*integritas*), jer ništa važno tu se ne izostavlja, niti nepotrebno dodaje; drugo, skladu (*consonantia*), jer ništa ne strši nego sve služi svrsi djela; i treće, jasnoći (*claritas*), jer upravo tako prikazane i raspoređene grafike ponajbolje upotpunjuju šipansku filmsku priču, dok ujedno čitatelju predočuju sasvim otvoren i logičan uvid u bit, detalje i opseg spomenara dugogodišnjeg rada Ljetne škole filma Šipan.

Recenzije *Filmskog otoka* dr. sc. Ane Đorđić i dr. sc. Boška Picule nalaze se među prvim stranicama ovoga divot-izdanja, a na njegovoj zadnjoj stranici autori masnim slovima ističu: »To be continued...«. Zato Nilsu Neubertu i Miru Bronziću, kao i svim – pa i onima samo kolovoškim

– filmskim *Šampanjcima* (Šipanjci se tako od milja nazivaju), valja srdačno čestitati na dosadašnjemu uspjehu zabilježenom u ovoj vrijednoj dopuni šipanske povjesnice i hrvatske kulturne riznice te, na tragu spomenutoga zapisa, Ljetnoj školi filma Šipan poželjeti uspješan nastavak obrazovno-zabavno-stvaralačkoga rada.

»*L'jepo ti je gori pod nebom!*« klikče tako naslovljena prastara šipanska poskočnica, i stihom nudi: »*Evo tebi, drago moje, / Evo tebi knjige ove!*« Svim prijateljima filma, Šipana i dobre knjige preporučujem *Filmski otok* prihvatiti bezodvlačno i objeručke.